

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 22 grudnia 2010 r.*

W sprawie C-497/10 PPU

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Zjednoczone Królestwo) postanowieniem z dnia 8 października 2010 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 18 października 2010 r., w postępowaniu:

Barbara Mercredi

przeciwko

Richardowi Chaffe'owi,

* Język postępowania: angielski.

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: A. Tizzano, prezes izby, A. Borg Barthet, M. Ilešič, E. Levits (sprawozdawca) i M. Berger, sędziowie,

rzecznik generalny: P. Cruz Villalón
sekretarz: L. Hewlett, główny administrator,

zważywszy na wniosek sądu krajowego o rozpoznanie odesłania prejudycjalnego w trybie pilnym na podstawie art. 104b regulaminu postępowania przed Trybunałem,

zważywszy na postanowienie pierwszej izby z dnia 28 października 2010 r. o uwzględnieniu tego wniosku,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 1 grudnia 2010 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu B. Mercredi przez M. Scotta-Mandersona, QC, M.C. Sparrow, barrister, oraz H. Newman, solicitor,
- w imieniu R. Chaffe’a przez H. Setrighta, QC, D. Williamsa, barrister, oraz przez K. Gieve, solicitor,
- w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez S. Ossowskiego, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez H. Walker, solicitor, oraz D. Bearda, barrister,

- w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzego oraz J. Kemper, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu francuskiego przez B. Beaupère-Manokhę, działającą w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Irlandii przez N. Traversa, BL,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez A.M. Rouchaud-Joët oraz M. Wilderspina, działających w charakterze pełnomocników,

po wysłuchaniu rzecznika generalnego,

wydaje następujący

Wyrok

- ¹ Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.U. L 338, s. 1, zwanego dalej „rozporządzeniem”).
- ² Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu toczącego się pomiędzy Richardem Chaffé'em, będącym ojcem, a Barbarą Mercredi, będącą matką córki przebywającej z nią obecnie na Reunion (Francja) w przedmiocie prawa do pieczy nad tym dzieckiem.

Ramy prawne

Konwencja haska z 1980 r.

- 3 Artykuł 1 konwencji haskiej z dnia 25 października 1980 r. dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę (zwanej dalej „konwencją haską z 1980 r.”) stanowi:

„Przedmiotem niniejszej konwencji jest:

- a) zapewnienie niezwłocznego powrotu dzieci bezprawnie uprowadzonych lub zatrzymanych w jednym z Umawiających się Państw;

[...]”

- 4 Artykuł 13 tej konwencji przewiduje:

„Bez względu na postanowienia artykułu poprzedzającego władza sądowa lub administracyjna państwa wezwanego nie jest obowiązana zarządzić wydania dziecka, jeżeli osoba, instytucja lub organizacja sprzeciwiająca się wydaniu dziecka wykaże, że:

- a) osoba, instytucja lub organizacja opiekująca się dzieckiem faktycznie nie wykonywała prawa do opieki w czasie uprowadzenia lub zatrzymania albo zgodziła się lub później wyraziła zgodę na uprowadzenie lub zatrzymanie; [...]”

5 Zgodnie z art. 19 tej konwencji:

„Orzeczenie dotyczące zwrotu dziecka, wydane zgodnie z [konwencją haską z 1980 r.], nie narusza istoty prawa do opieki”.

Prawo Unii

6 Artykuł 2 rozporządzenia stanowi:

„Na użytek niniejszego rozporządzenia:

1) »sąd« obejmuje wszelkie organy państw członkowskich, które są właściwe w sprawach, które zgodnie z art. 1 wchodzi w zakres stosowania niniejszego rozporządzenia;

[...]

7) »odpowiedzialność rodzicielska« oznacza ogół praw i obowiązków, które zostały przyznane osobie fizycznej lub prawnej orzeczeniem, z mocy prawa lub poprzez prawnie wiążące porozumienie, dotyczących osoby lub majątku dziecka. Pojęcie to obejmuje w szczególności pieczę na dzieckiem oraz prawo do osobistej styczności z dzieckiem;

[...]

- 9) »piecza na dzieckiem« obejmuje prawa i obowiązki związane z opieką nad osobą dziecka, w szczególności prawo do określania miejsca pobytu dziecka;
- 10) »prawo do osobistej styczności z dzieckiem« obejmuje w szczególności prawo do zabrania dziecka na czas ograniczony do innego miejsca niż miejsce zwykłego pobytu;
- 11) »bezprawne uprowadzenie albo zatrzymanie dziecka« oznacza uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka, jeżeli:
- a) narusza to prawo do pieczy nad dzieckiem, które na mocy orzeczenia [...] przysługuje zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym dziecko bezpośrednio przed uprowadzeniem lub zatrzymaniem miało zwykły pobyt;
- oraz
- b) pod warunkiem, że prawo pieczy nad dzieckiem było, wspólnie lub samemu, faktycznie wykonywane [wykonywano faktycznie, wspólnie lub samemu] w czasie uprowadzenia lub zatrzymania dziecka lub byłoby wykonywane, gdyby uprowadzenie lub zatrzymanie nie nastąpiło. Za wspólne wykonywanie pieczy nad dzieckiem uznaje się sytuację, gdy jeden podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej na mocy orzeczenia lub z mocy prawa nie może stanowić o miejscu pobytu dziecka bez zgody innego podmiotu odpowiedzialności rodzicielskiej”.

7 Artykuł 8 rozporządzenia ma następujące brzmienie:

„1. W sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego, w którym w chwili wniesienia pozwu lub wniosku dziecko ma zwykły pobyt.

2. Ustęp 1 ma zastosowanie z zastrzeżeniem przepisów art. 9, 10 i 12”.

8 Artykuł 10 rozporządzenia stanowi:

„W przypadku bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania dziecka jurysdykcja sądów państwa członkowskiego, w którym dziecko bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem miało zwykły pobyt, zostaje utrzymana do chwili uzyskania przez dziecko zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim oraz [gdy]:

a) każda z osób, instytucji lub innych jednostek sprawujących pieczę nad dzieckiem przyzwoliła na uprowadzenie lub zatrzymanie;

lub

b) dziecko przebywało w tym innym państwie członkowskim przez co najmniej rok od chwili, w której osoba, instytucja lub inna jednostka sprawująca pieczę nad dzieckiem dowiedziała się lub powinna była się dowiedzieć o miejscu jego pobytu, dziecko zdomowiło się w swoim nowym otoczeniu oraz spełniony jest jeden z następujących warunków:

(i) w ciągu roku od chwili, w której sprawujący pieczę nad dzieckiem dowiedział się lub powinien był się dowiedzieć o miejscu pobytu dziecka, nie został złożony żaden pozew lub wniosek o powrót dziecka do właściwych organów państwa członkowskiego, do którego dziecko zostało uprowadzone lub w którym jest zatrzymane;

[...]

(iii) postępowanie przed sądem w państwie członkowskim, w którym dziecko miało zwykły pobyt bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem, zostało zakończone zgodnie z art. 11 ust. 7;

(iv) sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko miało zwykły pobyt bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem, wydały orzeczenie o prawie do pieczy nad dzieckiem, w którym nie zarządziły powrotu dziecka”.

9 Artykuł 11 ust. 8 rozporządzenia ma następujące brzmienie:

„Niezależnie od orzeczenia odmawiającego zarządzenia powrotu dziecka na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r. każde późniejsze orzeczenie zarządzające powrót dziecka, wydane przez sąd mający jurysdykcję zgodnie z niniejszym rozporządzeniem, jest wykonalne zgodnie z przepisami rozdziału III sekcja 4 w celu zapewnienia powrotu dziecka”.

10 Artykuł 13 ust. 1 rozporządzenia stanowi:

„Jeżeli nie można ustalić zwykłego pobytu dziecka i nie można określić jurysdykcji na podstawie art. 12, jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko się znajduje”.

11 Zgodnie z art. 16 rozporządzenia:

„[u]znaje się, że postępowanie przed sądem zostało wszczęte:

- a) w chwili, w której pismo wszczynające postępowanie lub pismo równorzędne jest wniesione do sądu, pod warunkiem że powód lub wnioskodawca nie zaniechał następnie podjęcia czynności, do których podjęcia był obowiązany celem doręczenia pisma stronie przeciwnej; [...]

[...]”

12 Artykuł 19 rozporządzenia przewiduje:

„[...]”

2. Jeżeli pozwy lub wnioski dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej w odniesieniu do tego samego dziecka oraz na tej samej podstawie roszczenia zostały wniesione do sądów różnych państw członkowskich, sąd, do którego pozew lub wniosek wniesiono później, zawiesza z urzędu postępowanie do czasu ustalenia jurysdykcji sądu, do którego najpierw wniesiono pozew lub wniosek.

3. Jeżeli ustalona została jurysdykcja sądu, do którego najpierw wniesiono pozew lub wniosek, sąd, do którego pozew lub wniosek wniesiono później, stwierdza brak swej jurysdykcji na rzecz tego sądu.

W takim przypadku strona, która wniosła pozew lub wniosek do sądu, przed którym wszczęto postępowanie później, może wnieść ten pozew lub wniosek do sądu, do którego najpierw wniesiono pozew lub wniosek”.

¹³ Zgodnie z art. 60 lit. e) rozporządzenia w stosunkach między państwami członkowskimi rozporządzenie to ma pierwszeństwo przed konwencją haską z 1980 r. w takim zakresie, w jakim dotyczy ona spraw uregulowanych we wspomnianym rozporządzeniu.

¹⁴ Artykuł 3 tej konwencji odpowiada zasadniczo art. 2 ust. 11 rozporządzenia, jej art. 5 lit. a) odpowiada art. 2 pkt 9 rozporządzenia, zaś art. 5 lit. b) wspomnianej konwencji odpowiada art. 2 pkt 10 rozporządzenia.

¹⁵ Artykuł 62 rozporządzenia stanowi:

„1. Umowy i konwencje, o których mowa w art. 59 ust. 1, art. 60 i 61 pozostają w mocy w odniesieniu do spraw, których nie reguluje niniejsze rozporządzenie.

2. Konwencje wymienione w art. 60, w szczególności konwencja haska z 1980 r., pozostają w mocy między państwami członkowskimi, które są ich stronami, z zastrzeżeniem art. 60”.

Prawo krajowe

- ¹⁶ Z postanowienia odsyłającego wynika, że na mocy przepisów obowiązujących w Anglii i Walii biologiczny ojciec dziecka nie jest z mocy prawa podmiotem odpowiedzialności rodzicielskiej.
- ¹⁷ Jednak na mocy sekcji 4 Children Act 1989 (ustawy o dzieciach z 1989 r.) ojcu może zostać przyznana władza rodzicielska poprzez zamieszczenie wzmianki w akcie urodzenia dziecka, zawarcie porozumienia w kwestii władzy rodzicielskiej z matką dziecka bądź też poprzez wydanie przez sąd postanowienia przyznającego mu władzę rodzicielską („parental responsibility order”).
- ¹⁸ Ponadto w Anglii i Walii w postępowaniu prywatnoprawnym dotyczącym dzieci sądy mogą wydawać postanowienia na mocy sekcji 8 wspomnianej ustawy, albo – w przypadku High Court of Justice (England & Wales) (wysokiego trybunału dla Anglii i Walii) – na mocy jego samoistnej właściwości w dziedzinie ochrony dzieci. Postanowienia te mogą być wydawane w przedmiocie miejsca pobytu („residence order”) oraz osobistej styczności z dzieckiem („contact order”), zakazanych działań („prohibited steps order”) bądź w celu rozwiązywania szczególnych kwestii („specific issue order”).

- 19 W postanowieniu odsyłającym wskazano na orzecznictwo krajowe, zgodnie z którym jeśli zostaje wszczęte postępowanie dotyczące wydania postanowienia w przedmiocie pieczy nad dzieckiem przed sądami Anglii i Walii, to mogą one wówczas przejąć to prawo do pieczy, nawet jeśli strona powodowa sama nie uzyskała jeszcze tego prawa.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu przed sądem krajowym

- 20 Z akt przedłożonych Trybunałowi wynika, że skarżąca przed sądem krajowym, B. Mercredi, urodzona na wyspie Reunion i posiadająca obywatelstwo francuskie, przeprowadziła się w 2000 r. do Anglii, gdzie pracowała jako członek załogi linii lotniczych. Przez kilka lat żyła tam bez zawarcia związku małżeńskiego z R. Chaffe'em, obywatelem brytyjskim.
- 21 Ze związku tego narodziła się w dniu 11 sierpnia 2009 r. córka Chloé, obywatelka francuska. W tygodniu następującym po narodzinach tego dziecka doszło do rozstania pomiędzy B. Mercredi a R. Chaffe'em, których związek był od pewnego czasu niestabilny oraz którzy nie mieszkali już wspólnie na skutek wyprowadzenia się przez R. Chaffe'a z miejsca wspólnego zamieszkania.
- 22 W dniu 7 października 2009 r., a zatem kiedy Chloé miała dwa miesiące, B. Mercredi opuściła Anglię wraz z córką i udała się na Reunion, dokąd dotarły następnego dnia. Ojciec dziecka nie został uprzednio poinformowany o wyjeździe matki wraz z dzieckiem, jednak w dniu 10 października 2009 r. otrzymał list, w którym B. Mercredi wyjaśniała powody swojego wyjazdu.

- 23 Bezsporne jest, że miejsce zwykłego pobytu dziecka przed jego wyjazdem w dniu 7 października 2009 r. znajdowało się na terytorium Anglii. Bezsporne jest również, że zabranie Chloé na Reunion było zgodne z prawem, jako że w momencie, gdy do niego doszło, B. Mercredi była jedyną osobą, której przysługiwała „piecza nad dzieckiem” w rozumieniu art. 2 pkt 9 rozporządzenia.

Postępowanie wszczęte przez ojca w Wielkiej Brytanii w 2009 r.

- 24 Dowiedziawszy się w piątek, 9 października 2009 r., że B. Mercredi opuściła miejsce zamieszkania, R. Chaffe w tym samym dniu złożył telefonicznie wniosek do sędziego Holmana, Duty High Court Judge. Sędzia Holman wydał postanowienie nakazujące ujawnienie miejsca pobytu dziecka („location order”) oraz wyznaczył termin rozpatrzenia sprawy na 12 października 2009 r.
- 25 W dniu 12 października 2009 r. R. Chaffe złożył wnioski między innymi o przyznanie mu władzy rodzicielskiej, ustalenie naprzemiennego pobytu dziecka u obojga rodziców oraz przyznanie prawa do osobistej styczności z dzieckiem. W tym samym dniu, bez powiadomienia B. Mercredi o wszczęciu przez zainteresowanego sprawy oraz pod nieobecność jej samej bądź też jej pełnomocnika, sędzia Holman wydał postanowienie nakazujące B. Mercredi przywiezienie Chloé z powrotem do Anglii. Postanowienie to uściśla dla uniknięcia niejasności, iż nie oznacza ono samo w sobie przekazania dziecka ojcu ani ustanowienia kontaktów z nim, jako że decyzje w tym zakresie zostaną podjęte na późniejszym posiedzeniu.
- 26 Należy zaznaczyć, że sąd krajowy wychodzi z założenia, zgodnie z którym „postępowanie przed sądem zostało wszczęte” w rozumieniu art. 16 rozporządzenia najpóźniej w dniu 12 października 2009 r. Sąd ten powinien w razie konieczności zbadać tę kwestię. W każdym razie Trybunał ma za zadanie wydać rozstrzygnięcie w świetle okoliczności faktycznych i prawnych, które zostały przedstawione w postanowieniu odsyłającym.

Postępowania wszczęte przez matkę i ojca we Francji

- 27 W dniu 28 października 2009 r. B. Mercredi wniosła do tribunal de grande instance de Saint-Denis [sądu pierwszej instancji w Saint-Denis] (Francja) o przyznanie jej wyłącznej władzy rodzicielskiej nad Chloé oraz określenie jej miejsca zamieszkania pod adresem matki.
- 28 W dniu 18 grudnia 2009 r. R. Chaffe wniosł do tego samego sądu o nakazanie powrotu Chloé do Anglii na podstawie konwencji haskiej z 1989 r. Orzeczeniem z dnia 15 marca 2010 r. wniosek ten został oddalony z uzasadnieniem, że w chwili, gdy Chloé opuszczała Anglię, R. Chaffe'owi nie przysługiwało „prawo do pieczy” nad nią. Od orzeczenia tego nie odwołano się.
- 29 W dniu 23 czerwca 2010 r. tribunal de grande instance de Saint-Denis wydał orzeczenie, w którym przyznał wyłączną władzę rodzicielską nad Chloé B. Mercredi oraz ustalił jej zwykły pobyt pod adresem matki. Z uwag przedstawionych przez R. Chaffe'a oraz przez rząd francuski na rozprawie wynika, że orzeczenie to nie jest jeszcze prawomocne.

Dalszy ciąg postępowania wszczętego przez ojca w Wielkiej Brytanii w 2009 r.

- 30 W dniu 15 kwietnia 2010 r. sprawa wniesiona przez R. Chaffe w październiku 2009 r. została przedstawiona sędziemu McFarlane'owi. Zdaniem R. Chaffe'a w dniu 9 października 2009 r. High Court of Justice (England & Wales) przysługiwała jurysdykcja w sprawie rozstrzygnięcia sytuacji jego córki, jako że w chwili tej Chloé nie utraciła jeszcze miejsca zwykłego pobytu w Anglii. Ponadto twierdził on, że zgodnie z prawem stosowanym w Anglii i Walii wniosek o wydanie postanowienia w sprawie prawa

do pieczy może powodować uzyskanie „prawa do pieczy” przez sąd. R. Chaffe dodaje, że skoro postępowanie dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej zostało wszczęte przed sądami angielskimi, zgodnie z art. 19 rozporządzenia tribunal de grande instance de Saint-Denis powinien był zawiesić postępowanie do czasu ustalenia jurysdykcji sądu angielskiego.

³¹ Zdaniem B. Mercredi sądom angielskim nie przysługiwała jurysdykcja do wydawania postanowień w sprawie Chloé, albowiem od dnia, gdy została ona zabrana na Reunion, miejsce jej zwykłego pobytu znajdowało się nie w Wielkiej Brytanii, lecz we Francji.

³² Sędzia McFarlane orzekł, że:

- wszczęcie postępowania przed sądem angielskim w sprawie Chloé nastąpiło w chwili, gdy ojciec zatelefonował do sędziego Holmana;
- od tego czasu angielskiemu sądowi przysługiwało prawo do pieczy nad Chloé;
- w wyniku wydania postanowień na jego korzyść od tego momentu ojcu także przysługiwało prawo do pieczy;
- Chloé wciąż miała miejsce zwykłego pobytu w Anglii „[...] w chwili, gdy zarówno angielski sąd, jak i ojciec uzyskali prawa do pieczy nad [dzieckiem], a angielski sąd wydał postanowienia nakazujące, by Chloé pozostała na terytorium jego jurysdykcji lub została na nie z powrotem przywieziona”; oraz że
- wobec powyższego w dniu 9 października 2009 r. angielskim sądom przysługiwała jurysdykcja do wydawania postanowień w sprawie Chloé.

Postępowanie wszczęte przez matkę w Wielkiej Brytanii

- 33 W dniu 12 lipca 2010 r. B. Mercredi wniosła odwołanie od postanowień wydanych przez High Court of Justice (England & Wales) do sądu odsyłającego.
- 34 W swoim wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd ten wskazuje, że w celu ustalenia sądu, któremu zgodnie z prawem Unii przysługuje jurysdykcja w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej wobec Chloé, konieczne jest wyjaśnienie kryteriów, które powinny być stosowane przy ustalaniu zwykłego pobytu dziecka dla celów art. 8 i 10 rozporządzenia.
- 35 Sąd krajowy jest ponadto zdania, że ustalenie, czy High Court of Justice (England & Wales) uzyskał prawo do pieczy nad Chloé na skutek wniosków złożonych przez jej ojca, zależy od znaczenia pojęcia instytucji lub innej jednostki w rozumieniu rozporządzenia, którego wykładnia leży w zakresie właściwości Trybunału. Sąd krajowy zwraca się również o wyjaśnienia, jak należy ocenić nakładającą się właściwość sądów brytyjskich i francuskich orzekających w kwestii wniosków zgłaszanych odpowiednio przez ojca i matkę Chloé.
- 36 W tych okolicznościach Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Proszę wskazać kryteria, wedle których należy oceniać, gdzie znajduje się miejsce zwykłego pobytu dziecka dla potrzeb:

— art. 8 rozporządzenia [...] nr 2201/2003;

— art. 10 rozporządzenia [...] nr 2201/2003.

- 2) Czy sąd jest »instytucją lub inną jednostką«, której mogą przysługiwać prawa do pieczy w rozumieniu rozporządzenia [...] nr 2201/2003?
- 3) Czy art. 10 rozporządzenia ma w dalszym ciągu zastosowanie po tym, jak sądy wezwanego państwa członkowskiego oddaliły wniosek o powrót dziecka na mocy [konwencji haskiej z 1980 r.] na tej podstawie, że nie zostały spełnione przesłanki określone w art. 3 i 5 tej konwencji?

W szczególności, w jaki sposób należy usunąć niezgodność pomiędzy ustaleniem wezwanego państwa członkowskiego, że przesłanki określone w art. 3 i 5 [konwencji haskiej z 1980 r.] nie zostały spełnione, a ustaleniem wzywającego państwa, że przesłanki określone w art. 3 i 5 tej konwencji zostały spełnione?.

W przedmiocie trybu pilnego

³⁷ Sąd krajowy wniosł o zastosowanie do niniejszego odesłania prejudycjalnego trybu pilnego przewidzianego w art. 104b regulaminu postępowania przed Trybunałem.

³⁸ W uzasadnieniu wniosku sąd ten wskazał, że ponieważ sąd mający zgodnie z prawem Unii jurysdykcję w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej wobec Chloé nie został ustalony, wnioski złożone przez jej ojca w celu uzyskania postanowienia pozwalającego mu na nawiązanie kontaktów z dzieckiem nie mogą zostać rozpatrzone.

- 39 W tej kwestii należy zauważyć, że z postanowienia odsyłającego wynika, że niniejsza sprawa dotyczy dziecka w wieku roku i 4 miesięcy, którego rozłąka z ojcem trwa już ponad rok. Mając na względzie, że sprawa dotyczy dziecka w wieku newralgicznym dla jego rozwoju, przedłużanie aktualnej sytuacji, cechującej się dodatkowo znaczną odległością pomiędzy miejscem zamieszkania ojca i dziecka, mogłoby poważnie zaszkodzić przyszłym relacjom między nimi.
- 40 W tych okolicznościach na wniosek sędziego sprawozdawcy i po wysłuchaniu rzecznika generalnego w dniu 28 października 2010 r. pierwsza izba Trybunału postanowiła uwzględnić wniosek sądu krajowego o rozpoznanie odesłania prejudycjalnego w trybie pilnym.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 41 Poprzez swoje pierwsze pytanie sąd krajowy zmierza zasadniczo do ustalenia wykładni, jaką należy nadać pojęciu zwykłego pobytu w rozumieniu art. 8 i 10 rozporządzenia, w celu ustalenia, który sąd jest właściwy do orzekania w kwestiach związanych z prawem do pieczy, w szczególności gdy, jak w sprawie przed sądem krajowym, rozpatrywana jest sytuacja niemowlęcia, które zgodnie z prawem zostało zabrane przez matkę do państwa członkowskiego innego niż państwo jego zwykłego pobytu i które przebywa tam od zaledwie kilku dni w chwili wszczęcia postępowania przed sądem opuszczonego państwa.

- 42 W tym względzie należy tytułem wstępu stwierdzić, że zgodnie z art. 8 ust. 1 rozporządzenia kryterium właściwym dla ustalania jurysdykcji sądu państwa członkowskiego w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej nad dzieckiem zabranym zgodnie z prawem do innego państwa członkowskiego jest miejsce zwykłego pobytu tego dziecka w chwili wniesienia pozwu lub wniosku do wspomnianego sądu.
- 43 Zgodnie z art. 16 rozporządzenia uznaje się, że postępowanie przed sądem zostało wszczęte, jedynie gdy pismo wszczynające postępowanie lub pismo równorzędne zostało wniesione do wspomnianego sądu. Jak stwierdzono w pkt 24 niniejszego wyroku, w dniu 9 października 2009 r. R. Chaffe wszczął postępowanie przed określonym sądem w osobie sędziego Holmana, Duty High Court Judge, jedynie telefonicznie. Zatem dopiero w dniu 12 października 2009 r. – z zastrzeżeniem potrzeby, jak uściślono w pkt 26 niniejszego wyroku, dokonania weryfikacji przez sąd krajowy, czy wszczynający nie zaniechał następnie podjęcia czynności, do których podjęcia był obowiązany celem doręczenia pisma stronie przeciwnej – można uznać, że zostało wszczęte postępowanie przed High Court of Justice (England & Wales). W tym dniu Chloé, która dotarła na Reunion w dniu 8 października 2009 r., przebywała w tym francuskim departamencie od czterech dni.
- 44 W tym względzie należy tytułem wstępu stwierdzić, że rozporządzenie nie zawiera definicji pojęcia zwykłego pobytu. Z użycia przymiotnika „zwykły” można wnioskować jedynie, że pobyt musi charakteryzować pewna trwałość lub regularność.
- 45 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zarówno względy jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasady równości wskazują na to, że treści przepisu prawa Unii, który nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla określenia jego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać w całej Unii Europejskiej autonomiczną i jednolitą wykładnię, którą należy ustalić, uwzględniając kontekst przepisu i cel danego uregulowania (zob. w szczególności wyroki: z dnia 18 stycznia 1984 r. w sprawie 327/82 Ekro, Rec. s. 107, pkt 11; z dnia 6 marca 2008 r. w sprawie C-98/07 Nordania

Finans i BG Factoring, Zb.Orz. s. I-1281, pkt 17; a także z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-523/07 A, Zb.Orz. s. I-2805, pkt 34).

- ⁴⁶ Przepisy rozporządzenia odwołujące się do pojęcia zwykłego pobytu nie zawierają wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich w celu ustalenia znaczenia i zakresu tegoż pojęcia, którego to ustalenia należy dokonać, uwzględniając kontekst, w jaki wpisują się przepisy rozporządzenia, oraz jego cel, w szczególności wynikający z motywu 12 rozporządzenia, zgodnie z którym podstawy jurysdykcji ustanowione w tym rozporządzeniu ukształtowane są zgodnie z zasadą dobra dziecka, w szczególności według kryterium bliskości.
- ⁴⁷ W celu zapewnienia najszerzego poszanowania zasady dobra dziecka Trybunał orzekł już, że pojęcie zwykłego pobytu w rozumieniu art. 8 ust. 1 rozporządzenia odnosi się do miejsca, gdzie dziecko wykazuje pewną integrację ze środowiskiem społecznym i rodzinnym. Do sądu krajowego należy ustalenie tego miejsca w oparciu o wszystkie istotne okoliczności faktyczne danego przypadku (zob. ww. wyrok w sprawie A, pkt 44).
- ⁴⁸ Pośród kryteriów, w świetle których sąd krajowy powinien ustalić miejsce zwykłego pobytu dziecka, należy wskazać w szczególności warunki oraz powody pobytu dziecka w danym państwie członkowskim, a także jego obywatelstwo (zob. ww. wyrok w sprawie A, pkt 44).
- ⁴⁹ Ponadto, jak Trybunał uściślił w pkt 38 ww. wyroku w sprawie A, w celu ustalenia zwykłego pobytu dziecka, oprócz fizycznej obecności dziecka na terytorium państwa członkowskiego, inne dodatkowe czynniki powinny wykazać, że obecność ta nie ma w żadnym razie charakteru tymczasowego lub okazjonalnego.

- 50 W tym kontekście Trybunał podkreślił, że zamiar osiedlenia się osoby będącej podmiotem odpowiedzialności rodzicielskiej wraz z dzieckiem w innym państwie członkowskim, manifestujący się w pewnych oznakach zewnętrznych, jak zakup lub najem mieszkania w państwie przyjmującym, może stanowić wskazówkę co do zmiany miejsca zwykłego pobytu (zob. ww. wyrok w sprawie A, pkt 40).
- 51 W tym względzie należy podkreślić w celu odróżnienia zwykłego pobytu od jedynie przejściowej obecności, że pobyt ten musi charakteryzować się co do zasady określoną długością, odzwierciedlającą dostateczny stopień trwałości. Niemniej rozporządzenie nie przewiduje minimalnej długości pobytu. Dla przeniesienia miejsca zwykłego pobytu do państwa przyjmującego znaczenie ma przede wszystkim chęć ustanowienia tam przez zainteresowanego, z zamiarem nadania mu trwałego charakteru, stałego bądź zwykłego ośrodka swych interesów życiowych. W związku z tym długość pobytu może służyć jedynie jako wskaźnik przy ocenie trwałości zamieszkania, która to ocena musi być najpierw dokonana w świetle ogółu okoliczności właściwych konkretnej sprawie.
- 52 Należy dodać, że w postępowaniu przed sądem krajowym wiek dziecka może mieć ponadto szczególnie istotny charakter.
- 53 Środowisko społeczne i rodzinne dziecka, kluczowe dla określenia miejsca jego zwykłego pobytu, składa się bowiem z różnych czynników zmieniających się w zależności od wieku dziecka. Zatem czynniki, które powinny być wzięte pod uwagę w przypadku dziecka w wieku szkolnym, różnią się od tych, które należy uwzględnić w przypadku małoletniego po zakończeniu przez niego nauki, bądź też od tych, które są istotne w stosunku do niemowlęcia.
- 54 Z reguły środowiskiem małego dziecka jest w istocie środowisko rodzinne, tworzone przede wszystkim przez osobę bądź osoby stanowiące punkt odniesienia, z którymi dziecko żyje, które w rzeczywistości zajmują się dzieckiem i o nie dbają.

- 55 Jest tak tym bardziej, gdy dziecko jest niemowlęciem. W sposób nieuchronny dzieli ono wówczas środowisko społeczne i rodzinne kręgu osób, od których jest zależne. W konsekwencji gdy – jak w sprawie przed sądem krajowym – niemowlęciem zasadniczo zajmuje się jego matka, należy ocenić jej integrację z jej środowiskiem społecznym i rodzinnym. W tym względzie kryteria wskazane w orzecznictwie Trybunału, takie jak przyczyny przeniesienia się matki dziecka do innego państwa członkowskiego, jej znajomość języków bądź też jej pochodzenie geograficzne i rodzinne, mogą zostać wzięte pod uwagę.
- 56 Z całości powyższych rozważań wynika, że na pytanie pierwsze należy udzielić odpowiedzi, iż pojęcie zwykłego pobytu w rozumieniu art. 8 i 10 rozporządzenia należy interpretować w ten sposób, że pobyt ten odpowiada miejscu, gdzie dziecko wykazuje pewną integrację ze środowiskiem społecznym i rodzinnym. W tym celu, gdy rozpatrywana jest sytuacja niemowlęcia przebywającego ze swoją matką dopiero od kilku dni w innym niż państwo jego zwykłego pobytu państwie członkowskim, do którego zostało ono przemieszczone, powinny w szczególności zostać wzięte pod uwagę czynniki takie jak, po pierwsze, długość, regularność, warunki oraz przyczyny pobytu w tym państwie członkowskim i przeniesienia się matki do tego państwa oraz, po drugie, w szczególności ze względu na wiek dziecka, pochodzenie geograficzne i rodzinne matki oraz stosunki rodzinne i społeczne zawiązane przez nią i przez dziecko w tym państwie członkowskim. Do sądu krajowego należy ustalenie zwykłego pobytu dziecka przy uwzględnieniu wszystkich istotnych okoliczności faktycznych danego przypadku.
- 57 W razie gdyby zastosowanie powyżej wymienionych kryteriów prowadziło w sprawie przed sądem krajowym do wniosku, że nie można ustalić zwykłego pobytu dziecka, ustalenia sądu mającego jurysdykcję należy dokonać na podstawie kryterium „obecności dziecka” w rozumieniu art. 13 rozporządzenia.

W przedmiocie pytania drugiego

58 Poprzez swoje drugie pytanie sąd krajowy zmierza do ustalenia, czy pojęcie instytucji lub innej jednostki, której może zostać powierzone prawo do pieczy zgodnie z postanowieniami rozporządzenia, należy interpretować w ten sposób, że obejmuje ono pojęcie sądu w rozumieniu art. 2 ust. 1 tego rozporządzenia.

59 W tym względzie należy zauważyć, że sąd krajowy nie określił przepisów rozporządzenia, co do których zwraca się o wyjaśnienie w kwestii właściwej wykładni tego pojęcia, ani też powodów, dla których wykładnia ta jest konieczna dla wydania przez niego orzeczenia. Wydaje się jednak, że pojęcie to figuruje w treści art. 10 i 11 rozporządzenia. Przepisy te odnoszą się do jurysdykcji w przypadku uprowadzenia dziecka, a zatem znajdują zastosowanie w przypadku jego bezprawnego zabrania lub zatrzymania, podczas gdy art. 9 rozporządzenia odnosi się do zgodnego z prawem przeprowadzenia się dziecka z jednego państwa członkowskiego do drugiego.

60 Jak stwierdzono w pkt 23 niniejszego wyroku, jest bezsporne, że zabranie Chloé na Reunion było zgodne z prawem.

61 Wynika stąd, że art. 10 rozporządzenia nie znajduje zastosowania. Z tego względu nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na pytanie drugie.

W przedmiocie pytania trzeciego

- ⁶² Poprzez swoje trzecie pytanie sąd krajowy zmierza zasadniczo do ustalenia – jak wynika w szczególności z pkt 1.4 i 4.6 postanowienia odsyłającego – czy orzeczenia sądu państwa członkowskiego oddalające na mocy konwencji haskiej z 1980 r. wniosek o niezwłoczny powrót dziecka pod jurysdykcję sądu drugiego państwa członkowskiego i dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej wobec tego dziecka mają wpływ na orzeczenia, które mają być wydane w tym drugim państwie członkowskim we wszczętych wcześniej i nadal zawisłych postępowaniach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej.

Orzeczenie tribunal de grande instance de Saint-Denis z dnia 15 marca 2010 r.

- ⁶³ Jak stwierdzono w pkt 28 niniejszego wyroku, wniosek złożony przez ojca Chloé do tribunal de grande instance de Saint-Denis oparty był na postanowieniach konwencji haskiej z 1980 r. Celem tej konwencji, zgodnie z jej art. 1, jest zapewnienie niezwłocznego powrotu dzieci bezprawnie uprowadzonych lub zatrzymanych w jednym z umawiających się państw.
- ⁶⁴ Tribunal de grande instance de Saint-Denis oddalił wniosek, w którym ojciec Chloé żądał jej powrotu do Zjednoczonego Królestwa, „gdyż nie przedstawiono dowodu na to, że w chwili gdy Chloé Mercredi została zabrana, Richardowi Chaffe’owi przysługiwało prawo do pieczy, które było skutecznie wykonywane bądź byłoby skutecznie wykonywane, gdyby nie nastąpił wyjazd”.
- ⁶⁵ W tym względzie należy wskazać, że zgodnie z art. 19 konwencji haskiej z 1980 r. orzeczenie wspomnianego sądu z dnia 15 marca 2010 r. nie narusza istoty prawa do pieczy, nawet jeśli orzeczenie to uprawomocniło się, jak ustalono w pkt 28 niniejszego wyroku.

- ⁶⁶ Wynika stąd, że w przypadku gdyby sąd krajowy orzekł, stosując kryteria wskazane w odpowiedzi na pytanie pierwsze, iż na mocy art. 8 rozporządzenia ma on jurysdykcję w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej wobec Chloé, orzeczenie tribunal de grande instance de Saint-Denis z dnia 15 marca 2010 r. nie wpływałoby na rozstrzygnięcie, które sąd krajowy zobowiązany byłby wydać.

Orzeczenie tribunal de grande instance de Saint-Denis z dnia 23 czerwca 2010 r.

- ⁶⁷ W odniesieniu do orzeczenia tribunal de grande instance de Saint-Denis z dnia 23 czerwca 2010 r. – które, jak uściślono to w pkt 29 niniejszego wyroku, nie jest jeszcze prawomocne – należy zaznaczyć od razu, że sąd krajowy będzie musiał w razie potrzeby wziąć po uwagę fakt, że tribunal de grande instance oparł swoje orzeczenie nie na konwencji haskiej z 1980 r., ale również na rozporządzeniu.

- ⁶⁸ W takim przypadku sporu między sądami różnych państw członkowskich, do których na podstawie rozporządzenia zostały wniesione pozwy lub wnioski dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej w odniesieniu do tego samego dziecka oraz na tej samej podstawie roszczenia, znajduje zastosowanie art. 19 ust. 2 rozporządzenia. Na mocy tego przepisu sąd, do którego pozew lub wniosek wniesiono później, zawiesza postępowanie do czasu ustalenia jurysdykcji sądu, do którego najpierw wniesiono pozew lub wniosek.

- ⁶⁹ Zatem, jako że to przed High Court (England & Wales) w dniu 12 października 2009 r. zostało wszczęte przez ojca dziecka postępowanie w przedmiocie między innymi przyznania mu władzy rodzicielskiej, tribunal de grande instance de Saint-Denis, przed którym matka wszczęła postępowanie w dniu 28 października 2009 r., nie powinien być orzekać w przedmiocie wniesionego przez nią wniosku.

- 70 Z powyższego wynika, że w przypadku gdyby sąd krajowy orzekł, stosując kryteria wskazane w odpowiedzi na pytanie pierwsze, iż na mocy art. 8 rozporządzenia ma on jurysdykcję w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej wobec Chloé, ani orzeczenie tribunal de grande instance de Saint-Denis z dnia 15 marca 2010 r., ani to z dnia 23 czerwca 2009 r. nie miałyby wpływu na orzeczenie, które ma być wydane przez sąd krajowy.
- 71 W konsekwencji na pytanie trzecie należy udzielić odpowiedzi, że orzeczenia sądu państwa członkowskiego oddalające na mocy konwencji haskiej z 1980 r. wniosek o niezwłoczny powrót dziecka pod jurysdykcję sądu drugiego państwa członkowskiego i dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej wobec tego dziecka nie mają wpływu na orzeczenia, które mają być wydane w tym drugim państwie członkowskim we wszczętych wcześniej i nadal zawisłych postępowaniach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej.

W przedmiocie kosztów

- 72 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem; do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Pojęcie zwykłego pobytu w rozumieniu art. 8 i 10 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie**

(WE) nr 1347/2000, należy interpretować w ten sposób, że pobyt ten odpowiada miejscu, gdzie dziecko wykazuje pewną integrację ze środowiskiem społecznym i rodzinnym. W tym celu, gdy rozpatrywana jest sytuacja niemowlęcia przebywającego ze swoją matką dopiero od kilku dni w innym niż państwo jego zwykłego pobytu państwie członkowskim, do którego zostało ono przemieszczone, powinny w szczególności zostać wzięte pod uwagę czynniki takie jak, po pierwsze, długość, regularność, warunki oraz przyczyny pobytu w tym państwie członkowskim i przeniesienia się matki do tego państwa oraz, po drugie, w szczególności ze względu na wiek dziecka, pochodzenie geograficzne i rodzinne matki oraz stosunki rodzinne i społeczne zawiązane przez nią i przez dziecko w tym państwie członkowskim. Do sądu krajowego należy ustalenie zwykłego pobytu dziecka przy uwzględnieniu wszystkich istotnych okoliczności faktycznych danego przypadku.

W razie gdyby zastosowanie powyżej wymienionych kryteriów prowadziło w sprawie przed sądem krajowym do wniosku, że nie można ustalić zwykłego pobytu dziecka, ustalenia sądu mającego jurysdykcję należy dokonać na podstawie kryterium „obecności dziecka” w rozumieniu art. 13 rozporządzenia.

- 2) Orzeczenia sądu państwa członkowskiego oddalające na mocy konwencji haskiej z dnia 25 października 1980 r. dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę wnioski o niezwłoczny powrót dziecka pod jurysdykcję sądu drugiego państwa członkowskiego i dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej wobec tego dziecka nie mają wpływu na orzeczenia, które mają być wydane w tym drugim państwie członkowskim we wszczętych wcześniej i nadal zawisłych postępowaniach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej.

Podpisy